

Prema novim pristupima u istraživanju i promišljanju dobrobiti

Izazovi i potencijali socioloških perspektiva

Marija Geiger Zeman*, Geran–Marko Miletić**, Mateo Žanić***

Sažetak

U radu je tema dobrobiti pozicionirana u interdisciplinarni (religija, filozofija, psihologija, ekonomija), širi povijesni i kroskulturni kontekst s posebnim naglaskom na promišljanje i istraživanje dobrobiti u klasičnim i kritičkim sociološkim teorijama koje sreću definiraju kao subjektivnu dobrobit. Osim novih socioloških teorijskih pristupa istaknuti su potencijali razvijanja i istraživačke primjene inovativnih kvalitativnih metoda (fotoelicitacija, fotoglas) te jačanje interdisciplinarnosti i poticanje transfera znanja.

Ključne riječi: dobrobit; sreća; interdisciplinarnost; sociologija; kvalitativne metode; fotoelicitacija; fotoglas

Uvod

Dobrobit (engl. *wellbeing*) je posljednjih desetljeća vidljiva istraživačka tema, ali i riječ koja je u javnom i medijskom prostoru izvan konteksta akademske zajednice i znanstvene sfere stekla gotovo status poštalice. Pojam dobrobiti je fleksibilan i vidljiv u različitim (kolokvijalnim i akademskim) kontekstima, pa je moguće govoriti o socijalnoj, zdravstvenoj, mentalnoj dobrobiti i dr. S obzirom na društveno poželjna značenja i pozitivne konotacije, dobrobit je svima željeno

* Dr. sc. Marija Geiger Zeman, znanstvena savjetnica, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Adresa: Marulićev trg 19/I, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1192-4722>. E-adresa: marija.geigerzeman@pilar.hr

** Dr. sc. Geran–Marko Miletić, znanstveni savjetnik, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Adresa: Marulićev trg 19/I, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6673-657X>. E-adresa: geran-marko.miletic@pilar.hr

*** Dr. sc. Mateo Žanić, viši znanstveni suradnik, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Vukovar. Adresa: Josipa Jurja Strossmayera 25, 32000 Vukovar, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7990-558X>. E-adresa: mateo.zanic@pilar.hr

* Rad je napisan u okviru projekta *Transformacije lokalnih zajednica u Republici Hrvatskoj: Globalni izazovi i razvojni potencijali (LozaRH)*, koji financira Europska unija: *NextGeneration EU (01/08-73/23-2519-11)*.

stanje. Tematiziranje dobrobiti nije nova tema, što postaje bjelodano ako fokus promišljanja te tematike stavimo u interdisciplinarni, širi povijesni i kroskulturni kontekst. Svrha je ovoga rada: 1. dati osnovni interdisciplinarni pregled dosadašnjih pristupa dobrobiti; 2. propitati vidljivost i status dobrobiti kao teme u sociološkim promišljanjima i istraživanjima te predstaviti ključne teme razvijane u kontekstu klasične i kritičke sociološke perspektive; 3. naznačiti nove sociološke pristupe, metodološke inovacije i kreativne istraživačke prakse koje pružaju dublje uvide u socijalno osjetljiva i življena iskustva dobrobiti u različitim društvenim i kulturnim kontekstima. Zaključno dajemo prijedloge za buduća istraživanja dobrobiti, kao i doprinose sociologije daljnjemu razvoju dobrobiti kao važne sociološke teme i interdisciplinarnoga područja.

1. Što je dobrobit? Kratak hod kroz discipline

Dobrobit je jedan od onih pojmova koji naizgled, posebno iz pozicije popularne i laičke uporabe, odaju dojam jasnoće i nedvosmislenosti, međutim sustavniji pregled postojeće literature otkriva naglašenu različitost u načinima definiranja, razumijevanja, konceptualiziranja, a u konačnici i mjerenja dobrobiti (Geiger Zeman et al., 2025; Hone et al., 2015, 98; usp. Alexandrova i Fabian, 2022, 4). Terminološku konfuziju dodatno pojačavaju koncepti koji se koriste kao sinonimi za dobrobit, poput sreće, zdravlja i kvalitete života, odnosno životnoga zadovoljstva (Tsuiji et al., 2023; Geiger Zeman et al., 2025). Dobrobit je »u centru današnjega društvenoga života«, ali ostalo je nejasno što zapravo dobrobit »znači i/ili kako treba biti mjerena« (Jackson et al., 2022).

1.1. Religijske i filozofske refleksije o dobrobiti

Gledajući iz povijesne perspektive, tema dobrobiti je stalna ljudska preokupacija. U kontekstu mnogih spiritualnih i religijskih tradicija dobrobit je bila tema refleksije i introspekcije, primjerice budistička tradicija afirmira dobrobit kao »idealno stanje« koje je rezultat »ostvarivanja nečijega najvećega potencijala u terminima holističkoga suosjećanja i kreativnosti« (Wiseman i Brasher, 2008, 355), a domorodačke perspektive dobrobiti karakterizira kolektivizam ukorijenjen u kulturalnim idejama o međupovezanosti i ravnoteže »sa svime u Kreciji« (Tsuiji et al., 2023). Ideja dobrobiti prisutna je u zapadnoj filozofiji i povezana je s pitanjima o dobrom životu, postizanju sreće i zadovoljstva i dr. (La Placa et al., 2013, 116). Wiseman i Brasher (2008, 355) ističu kako se početci zapadnih ideja o dobrobiti pronalaze u filozofskim raspravama o hedonističkoj i eudaimoničkoj dobrobiti. U prvom slučaju riječ je o definiranju dobrobiti u kategorijama zadovoljstva i ideji da je »ljudska priroda vođena maksimizacijom individualnoga zadovoljstva«, koja je u središtu dominantne političke i ekonomske paradigme današnjega društva (Wiseman i Brasher, 2008, 355). S druge strane "eudaimonička dobrobit" utemeljena je na ideji kako dobrobit: 1. nadilazi osobna zadovoljstva i predstavlja »uravnoteženo, racionalno i kreposno stanje bića« koje je

»krajnji cilj kojemu trebamo težiti« (Layard i De Neve, 2023, 39); 2. označava ostvarivanja vlastitih potencijala i pronalaženje svrhe, što u konačnici pozitivno utječe na zajednicu i socijalne odnose (Wiseman i Brasher, 2008, 355).

Moderno je društvo politički i filozofski promišljano u kategorijama sreće. Za Thomasa Jeffersona cilj dobre vlade primarno su »život i sreća ljudi«. Jeremy Bentham također je naglašavao kako »sva djelovanja treba prosuđivati [...] na temelju njihova utjecaja na sreću svih« (Layard i De Neve, 2023, 40), a Adam Smith je umjesto riječi *sreća* rabio »riječ 'korisnost' za opisivanje blagostanja pojedinca« (Layard i De Neve, 2023, 41).

1.2. Psihologija i mjerenje dobrobiti

Diener (1984, 542) ističe kako se psihologija do 1970-ih dominantno i dubinski bavila »ljudskom nesrećom«. Suvremena istraživanja dobrobiti započela su u psihologiji te uključuju širok raspon tema i područja u kojima se dobrobit pokazuje kao bitan faktor (primjerice obitelj, obrazovanje, radno mjesto, međuljudski odnosi) (Layard i De Neve, 2023, 34). Prema jednoj od »najčešće citiranih definicija« (Jarden i Roache, 2023) dobrobit je »kako ljudi osjećaju i kako funkcioniraju [...] na osobnoj i socijalnoj razini, i kako *evaluiraju* svoje živote u cjelini« (Michaelson et al., 2012, 6; usp. Jarden i Roache, 2023, 1). Ta definicija naglašava kompleksnost pojma dobrobiti jer »dobrobit posjeduje višestruke elemente unutar i preko širokih kategorija emocija, ponašanja, kognicije i odnosa« (Jarden i Roache, 2023). Od sredine 20. stoljeća razvijani su mnogobrojni modeli koji mjere različite aspekte i razine dobrobiti.

Prema Layard i De Neve (2023, 1) jedno od ključnih pitanja vezanih uz dobrobit glasi "Gdje ljudi najviše uživaju u svojim životima?", odnosno gdje su to ljudi "najzadovoljniji" i "najispunjeniji". Za Michaelson et al. (2012, 6) dobrobit uključuje sreću, ali je puno širi koncept jer, primjerice, sreća označava prolazni osjećaj koji ne govori previše o zadovoljstvu vlastitim životom u cjelini. Često se razumijevanje i mjerenje subjektivne dobrobiti svodi na mjerenje sreće, mada subjektivna dobrobit može uključivati i »mjerenje eudaimonije«, odnosno smisla u životu ili svrhe života (Tsuji et al., 2023).

Osim sa srećom, dobrobit se poistovjećuje i sa zdravljem, što je posebno vidljivo u zdravstvenim studijama i zdravstvenim politikama. La Placa et al. (2013, 116) ističu kako ta vrsta poistovjećivanja korijene ima u definiciji Svjetske zdravstvene organizacije iz 1948. godine prema kojoj je zdravlje »stanje dobrobiti« (La Placa et al., 2013, 117), odnosno »stanje potpune tjelesne, mentalne i socijalne dobrobiti, a ne samo odsutnost bolesti ili nemoći« (WHO prema Jugureanu, 2016, 56).

1.3. Dobrobit kao "nova ekonomska paradigma"

Osim subjektivne dobrobiti važno je istaknuti i objektivnu dobrobit, koja je razumijevana kao »alternativa bruto domaćemu proizvodu« (Jackson et al., 2022). Istraživanja objektivne dobrobiti bave se »mjerenjem i analiziranjem em-

pirijski opazljivih materijalnih uvjeta koji utječu na živote pojedinaca« (Wiseman i Brasher, 2008, 357), primjerice dohodak, obrazovanje, demokratska participacija. Istraživanja pokazuju da ekonomska dobrobit ili bogatstvo neke zemlje nisu povezani s njezinom srećom, što je generiralo rasprave i kritička promišljanja »bruto nacionalnoga proizvoda kao jedinoga indikatora« nacionalnoga uspjeha (Cooper, 2014, XXVIII). Štoviše, neki političari i dužnosnici isticali su »povećanje dobrobiti među svojim građanima« kao jedan od primarnih političkih ciljeva (Cooper, 2014, XXVIII; Royal Government of Bhutan, 2012, 18). Nacionalna sreća kao prioritet prepoznata je još u Bhutanu 1970–ih kada je osmišljen koncept bruto nacionalne sreće (*gross national happiness*), te je indeks bruto nacionalne sreće utemeljen na premisama Vajrayana budizma: »suosjećanje i poštovanje za sve« (Balasubramanian i Cashin, 2019, 3–4), ublažavanje patnje drugih bića, život uskladen s prirodom te spoznavanje potencijala vlastitoga uma (Long, 2019). U travnju 2012. vlada Bhutana je organizirala sastanak u sjedištu UN s ciljem inauguriranja »nove ekonomske paradigme« na globalnoj razini (Royal Government of Buthan, 2012). Tom je prilikom Sachs istaknuo potrebu za razvojem novoga sustava mjerenja sreće kao dijela ciljeva održivoga razvoja te važnost etabliranja i osnaživanja interdisciplinarnе epistemičke zajednice koja će pitanja sreće inkorporirati u svakodnevicu i živote ljudi (Royal Government of Buthan, 2012, 38). Kritičari ideje o razumijevanju napretka kroz kategorije sreće, a ne objektivnih mjera (primjerice novac) ističu njezinu »opasnost« jer: 1) idealizira siromaštvo (»siromašni ali sretni«); 2) idealizira »opresivne socijalne uvjete«; 3) »afirmira, čak slavi fatalizam i niska očekivanja« (Frawley, 2015, 67).

Okolišni izazovi kao i globalni diskurs održivoga razvoja potaknuli su i utjecali na akademsku kritiku ranijih i razvoj novih teorijskih promišljanja dobrobiti i sreće. Carlisle et al. (2009, 1559) naglašavaju kako pojačana briga o okolišu »ima potencijal suprotstaviti se trendovima prema materijalizmu, individualizmu i konzumerizmu«, te tako dati doprinos zdravlju i dobrobiti pojedincima, zajednicama i svijetu u cjelini.

2. Dobrobit i sreća kroz sociološku optiku

U suvremenoj sociološkoj teoriji postoje zanimljive rasprave je li subjektivna dobrobit uopće relevantna sociološka tema s obzirom na to da je riječ o »mentalnom stanju« (Veenhoven, 2008, 58), koje je desetljećima primarno u teorijskom interesu i istraživačkom fokusu psihologije i ekonomije (Jarden i Roache, 2023). Paralelno je uz pojačani akademski interes za tematiziranje dobrobiti moguće pratiti i impresivnu literaturu posvećenu istraživanju sreće (Jugureanu, 2016).

U recentnijim promišljanjima dobrobiti postoji tendencija da se termini *dobrobit*, *kvaliteta života* i *sreća* kao »subjektivna dobrobit« (Frawley, 2015, 62) rabe naizmjenično (Cieslik, 2015, 423). Veenhoven (2008, 44) ističe da »subjektivna dobrobit nije veliko pitanje u sociologiji«, a Moosavi Befrooe kritički ističe kako u sociologiji »nema korisnih« istraživanja subjektivne dobrobiti i sreće (Rostamalizadeh et al., 2014, 1). Prema Veenhovenu (2008, 44–45) tri su temeljna

razloga nedovoljne vidljivosti dobrobiti kao istraživačke teme u sociologiji: 1) “pragmatični” razlozi povezani sa znanstvenim fokusom sociologije na socijalno djelovanje, kolektive i grupe te na socijalne probleme i izazove, primjerice »anomija, alijenacija, deprivacija« (Veenhoven, 2008, 46); 2) “ideološki” razlozi povezani s »idejama objektivne dobrobiti« (primjerice socijalna kohezija ili socijalna jednakost) kao primarnim fokusom sociološke teorije; 3) “teorijski” razlozi povezani s tendencijom promišljanja subjektivne dobrobiti kao »ideje koja ovisi o socijalnoj komparaciji s promjenljivim standardima i koja je stoga hirovito stanje uma«, koje zbog tih razloga nije vrijedna istraživanja (usp. Veenhoven, 2018).

Veenhoven (2008, 58) razvija uvjerljive argumente kojima pokazuje i dokazuje relevantnost i važnost sociološkoga bavljenja temama povezanim sa subjektivnom dobrobiti: 1) podatci o subjektivnoj dobrobiti pojedinaca važan su indikator »kvalitete socijalnoga sustava« i vrijedna informacija kreatorima politika za planiranje promjena i poboljšanje društvenih uvjeta; 2) raspravljanje o “dobrom društvu” važno je za teorijski razvoj sociologije, ali i nužno za funkcioniranje demokratskoga društva; 3) individualna subjektivna dobrobit istovremeno je »ishod socijalnih sustava i čimbenik njihova funkcioniranja«, zbog čega »spada u osnovnu djelatnost sociologije«. Uostalom, otac sociologije Auguste Comte smatrao je kako »potraga za srećom« može biti »jedan od načina poticanja solidarnosti« u sekulariziranom modernom društvu (Cieslik, 2016, 69–70).

Cieslik (2015, 424) ističe kako je dio sociologa integrirao koncept dobrobiti, preciznije životnoga zadovoljstva i kvalitete života, u istraživanjima koja se bave različitim aspektima društva i života (primjerice globalizacija, rad, zdravlje, susjedstvo, kućanstvo), pri čemu ta vrsta istraživanja nije uključivala normativne pretpostavke karakteristične za pristupe koji sreću »smatraju moralnim imperativom«.

2.1. *“Sreća kao problem” u klasičnoj sociologiji*

Na tragu Veenhovenove argumentacije Cieslik (2015) je prezentirao genezu zapostavljanja i marginaliziranja sreće kao važne teme u (britanskoj) sociologiji. Uzrok tomu on vidi u sociološkom konstruiranju sreće kao subjektivnoga, nestalnoga i banalnoga fenomena, koji je povezan ponajprije sa zapadnim modernitetom i problemima specifičnim za modernitet. Prema Ciesliku (2015, 423) narativ “sreća kao problem” je »dio širega seta moćnih narativa« koji grade sociologiju kao disciplinu, a evidentni su u klasičnim radovima Karla Marxa i Emile Durkheima, u kojima je: 1) jasno naznačena distinkcija između popularne i uvriježene ideje o »dobrobiti kao sreći i ‘kritičkim’ prikazima« njezinih sociokulturnih uzroka; 2) jasno artikulirana ideja kako moderno društvo afirmira individualizam i materijalizam te stvara permanentne potrebe i želje čije se zadovoljenje identificira sa srećom; 3) kritički stav prema utilitarističkoj filozofiji i »individualističkim idejama o društvenom napretku i sreći«; 4) Durkheim je u obrazovanju i disciplini prepoznao način za internaliziranje moralnoga poretka, samoregulaciju i upravljanje osobnim željama; 5) Marx je izvore, ali i ukidanje alijenacije vidio u sferi kapitalističke ekonomije i proizvodnje u kontekstu koje

rad više nije izvor zadovoljstva, nego sredstvo za zarađivanje kako bi se preživjelo (Cieslik, 2015, 425–426).

2.2. *Duh kapitalizma i ideologija sreće*

Prema Carlisle et al. (2009, 1557) dobrobit je »kolateralna žrtva moderniteta«, koji se temelji na »objektiviziranju, redukcionizmu i materijalizmu«, a Frawley (2015, 62) ističe kako se od sociologije očekivao doprinos istraživanjima sreće na način da se fokus analiza prebaci s »previše individualističkih, bioloških ili [...] de-kontekstualiziranih razmatranja«. Skepsa i kritički stav prema sreći i dobrobiti u većini socioloških promišljanja fokusirani su oko nekoliko ključnih tema: 1) etnocentričnost u poimanju dobrobiti i sreće; 2) naglašeni individualizam; 3) konzumerizam i komodifikacija; 4) ideologija sreće i patologiziranje neugodnih osjećaja (Carlisle et al., 2009, 1558). Tomu katalogu kritički analiziranih i važnih tema Frawley (2015, 62) dodaje sljedeće teme:¹ kulturalno oblikovan i »normativni karakter sreće«, »'loša znanost' i scijentizam«, »umanjena subjektivnost i individualizacija«. Mnogobrojne kritike upućene su konstruktima dobrobiti i sreće koji reflektiraju vrijednosti zapadne (preciznije, američke) kulture, poput individualizma, uspjeha, materijalizma i hedonizma, pri čemu se naglašava poželjnost pozitivnih emocija (Carlisle et al., 2009, 1558). Mada se takva predodžba sreće često predstavlja kao "univerzalna" (Carlisle et al., 2009, 1558), ona ne rezonira s idejom sreće i dobrobiti u mnogim nezapadnim i domorodačkim kulturama. Tsuji et al. (2023) ističu važnost prepoznavanja i uvažavanja domorodačke, a dodat ćemo i nezapadnih perspektiva u istraživanjima dobrobiti i sreće. Istraživanja provedena u Japanu ukazuju na kulturalno uvjetovane razlike u poimanju dobrobiti u odnosu na zapadnu kulturu, pri čemu se ističe "više socijalno" i kolektivističko razumijevanje sreće (Cieslik, 2021, 28). Kroskulturalna istraživanja dovode u pitanje univerzalizirajuće i esencijalističke interpretacije sreće kao neke vrste "esencije" i univerzalne ljudske vrijednosti ukorijenjene u evoluciji i biologiji (Frawley, 2015, 63). Kao alternativa univerzalizirajućemu pristupu naglašava se razumijevanje sreće kao »relacijskoga konstrukta« i »čuvara društvenih normi« koji svoje značenje dobivaju unutar određenoga povijesnoga, kulturnoga i socijalnoga konteksta (Frawley, 2015, 64). Prema Ehrenreich: 1) primat pozitivnosti (i "pozitivnoga mišljenja") u zapadnoj kulturi je američki fenomen ukorijenjen u »post-kalvinističkoj reakciji«, privilegiranju pozitivnih emocija i »opsesiji samopoboljšanjem«; 2) »privilegiranje pozitivnih emocija« dodatno je osnaženo prelaskom s industrijskoga na intelektualni i emocionalni rad, u kojem se zahtijeva "prihvatljivije" i "ugodnije" sebstvo zaposlenika (Frawley, 2015, 65). Dominantne interpretacije i predodžbe dobrobiti u kategorijama zdravlja, efikasnosti, poslušnosti i dr. duboko su ukorijenjene u »novom duhu kapitalizma« i neoliberalizmu (Jackson et al., 2022, 3).

Kritičari ističu kako kulture zapadnoga tipa karakterizira »individualizirani, materijalistički i konzumeristički način života«, koji, osim što je u službi konzu-

1 Te se teme interpretativno preklapaju s temama navedenim prema Carlisle et al. (2009).

merističkoga kapitalizma, utječe na doživljaj sebe i vlastitoga identiteta (Carlisle et al., 2009, 1558). Naime, u društvenim uvjetima u kojima su tradicionalni izvori identifikacije dovedeni u pitanje, pojedinac svoj identitet konstruira kao robu koju “prodaje” na »različitim socijalnim tržištima« (primjerice posao i odnosi), čime u konačnici samo »potvrđuju konzumerističke vrijednosti« (Carlisle et al., 2009, 1558). Jedan od kritičkih argumenata upućenih znanosti o dobrobiti, odnosno znanosti o sreći, idealiziranje je sreće i patologiziranje “negativnih osjećaja” (Carlisle et al., 2009, 1558). Naime, označavanje emocija kao “pozitivnih” i “negativnih” i “selektivno privilegiranje” tzv. pozitivnih emocija karakterizirano je kao »‘tiranija’ pozitivnosti«, pa ideologija sreće i osobnoga ispunjenja predstavlja »dodatne pritiske« i zahtjeve za konformiranje (Frawley, 2015, 64). Furedi opisuje “kulturu terapije” (*therapy culture*) kao promotora narcističke senzibilnosti i površnih predodžbi o dobrobiti kao dobrom osjećaju koji se želi maksimizirati (Cieslik, 2015, 428). Štoviše, Schumaker ističe kako su ljudi »ohrabrivani da postanu ‘srećohondri’ [*happichondriacs*]« (Frawley, 2015, 69). Williams ističe da ideologija sreće, osobnoga ispunjenja i dobrog života ima neželjene kontraefekte jer zbog nerealističnih očekivanja može generirati nezadovoljstvo i nesreću (Carlisle et al., 2009, 1558).

Frawley (2015, 66–68) ukazuje na kritike upućene »novoj znanosti o sreći« kao: 1) »lošoj znanosti« koja »rasteže svoje zaključke preko baze dostupnih dokaza«; 2) pseudoznanosti koja »zamagljuje skrivene motive«; 3) scijentizmu utemeljenom na za 19. stoljeće karakterističnoj »pozitivističkoj vjeri« kako će znanost otkriti »sve važne istine o ljudskom životu«.

Za Cieslika (2015, 434) su kritičke sociološke interpretacije koje sreću označavaju kao problem reducirajuće i simplificirajuće jer »zanemaruju bezbroj načina« kako realni i konkretni ljudi doživljavaju sreću na razini svakodnevnoga života — dobar osjećaj, »ravnoteža dobrih i loših iskustava u svakodnevnom životu«, refleksije o vlastitom životu i predodžbama dobrog života i dr. Usprkos postojećim istraživanjima životnoga zadovoljstva i subjektivne dobrobiti, Cieslik (2015, 434) zagovara ambicioznija, kompleksnija i inovativnija istraživanja različitih načina doživljavanja i interpretiranja sreće kao »socijalnoga, procesualnoga i biografskoga fenomena« (Cieslik, 2015, 427).

3. O sinergijama slika i riječi: novi pristupi u istraživanju dobrobiti

U dosadašnjim istraživanjima dobrobiti (i sreće) uglavnom dominiraju ona temeljena na kvantitativnoj metodologiji, što bez sumnje daje važne, ali ne i potpune podatke o dobrobiti kao kompleksnom i višeslojnom fenomenu. Istraživanja dobrobiti (i sreće) temeljena na kvalitativnim metodama za sada su još uvijek (relativno) rijetka u sociologiji, no ta istraživačka praznina poziva na postavljanje novih inspirativnih pitanja i iznalaženje inovativnih metodoloških pristupa koji će dati uvide u nove dimenzije fenomena dobrobiti, sreće i dobrog života te tako doprinijeti dubljemu razumijevanju tih relevantnih i važnih fenomena.

Za razliku od kvantitativnih istraživanja, koja analiziraju »brojke kao podatke« (Braun i Clarke prema Merriam i Tisdell, 2016, 6), kvalitativna su istraživanja fokusirana na »razotkrivanje značenja« (Merriam i Tisdell, 2016, 5) istraživanoga fenomena. Kvalitativni istraživači inspiraciju i poticaje crpe iz različitih izvora, što uključuje umjetnost (književnost, glazbu i sl.), medije, društvene mreže, kako bi razumjeli »ljudsko stanje i napredovanje« (Cieslik, 2021, 6).

Novija sociološka istraživanja dobrobiti (i sreće) otvaraju prostor za razvoj i primjenu novih istraživačkih pristupa. Cieslik (2021, 5) promovira nove teorijske i metodološke pravce u čijem su fokusu istraživanja »svakodnevnih iskustava dobrog življenja« pomoću različitih kvalitativnih metoda. Svoj pristup Cieslik (2021, 6) opisuje kao iskorak s »terena *mainstream* sociologije«, što je djelomično i posljedica njegova bogatoga iskustva u interdisciplinarnim suradnjama, koje su ga potaknule na propitivanje »pretjerane specijalizacije i disciplinarnih konvencija koje često ograničavaju sociološko istraživanje«. Mada istraživanja dobrobiti i sreće uključuju i bavljenje problemima, izazovima i različitim oblicima strukturalnih nejednakosti s ciljem pronalaženja adekvatnih rješenja, Cieslik (2021, 7) naglašava važnost fokusa na ljudske »snage, talente« i osnažujuća iskustva, koja imaju istaknuti važnost za subjektivnu dobrobit. Interes za življena iskustva dobrobiti i sreće na mikrorazini pokazuje različita lica dobrobiti. Dobrobit se tako na razini svakodnevice doživljava i manifestira kao niz "njegujućih" i "obnavljajućih" trenutaka »u realnom vremenu«, ali i kao sjećanja na veze i povezanosti s »ljudima, mjestima i aktivnostima koje su sastojci dobrog života« (Cieslik, 2021, 2). Kvalitativne metode u istraživanja dobrobiti pokazuju na raznolike i bogate načine na koje je »sreća ukorijenjena u ljudskim biografijama i emocijama« (Cieslik, 2021, 25). U kvalitativnim istraživanjima dobrobiti svakako je važno inaugurirati i primjenjivati intersekcionalan pristup, koji pokazuje na koje načine pozicije pojedinca, kao i njihovo socijalno, političko i ekonomsko okruženje, utječu na osjećaj dobrobiti i sreće.

3.1. Potencijali vizualne metodologije

Osim "konvencionalnih" kvalitativnih metoda (primjerice polustrukturirani intervju, fokus grupe) teme vezane uz dobrobit, sreću i dobar život pozivaju i na kreativne i inovativne iskorake tijekom istraživačkoga procesa. U recentnim sociološkim raspravama o sreći i dobrobiti sve je glasniji zahtjev da se čuju »priče iza brojeva« (Suojanen, 2021, 5). Mada vizualne metodologije nisu potpuno novi metodološki pristupi, još ih se uvijek ne smatra dijelom konvencionalnoga kvalitativnoga istraživačkoga alata. Riječ je o metodologiji koja se temelji na »razumijevanju i interpretaciji prikaza [*images*]« (Glaw et al., 2017, 2). Takva, još uvijek marginalna, pozicija nije opravdana, jednim dijelom i zato što živimo u kulturi u kojoj vizualno ima središnje mjesto (Rose, 2010, 2; Suojanen, 2021). Vizualni materijali nisu samo predmet analize, nego njihova produkcija može biti važan dio istraživačkoga procesa, a time i istraživačke analize. Primjerice, fotografije mogu biti važan dio istraživačkoga projekta i važan su izvor informacija o istraživanom fenomenu. O važnosti fotografija u sociološkom istraživanju pisao je Bec-

ker, koji je tvrdio kako fotografije »prenose ‘pravi život od krvi i mesa’« (Rose, 2010, 238), a Knowles i Sweetman ističu da »fotografije mogu postići nešto što metode oslonjene na govor i pisanje ne mogu« (Rose, 2010, 238). Pri tom je važno naglasiti kako je tu riječ o fotografijama koje, s jedne strane, mogu biti snimljene od strane istraživača, a s druge strane, mogu biti snimane od samih sudionika istraživanja (Rose, 2010, 237; Glaw et al., 2017). U drugom slučaju riječ je o participativnoj istraživačkoj tehnici, koja ohrabruje i potiče sudionike istraživanja da generiraju vlastite podatke.² Bez obzira na to jesu li fotografije snimili sudionici ili istraživači, taj vizualni materijal u istraživačkom kontekstu: a) potiče sudionike istraživanja na refleksiju i propitivanje dijelova svojih života o kojima (često) ne razmišljaju (Rose, 2010, 238); b) funkcioniraju kao nositelji »informacije, afekta i refleksije« (Rose, 2010, 238); c) omogućavaju dijeljenje kompleksnih iskustava koje je teško verbalizirati (Suojanen, 2021). Metode poput fotoelicitacije i fotoglasa pružaju »vrijedne uvide u svakodnevne svjetove sudionika« i »dodaju vrijednost već postojećim metodama« (Glaw et al., 2017, 2).

3.2. Fotoelicitacija

Rose (2010, 239) fotoelicitaciju smatra »podržavajućom« metodom jer je riječ o korištenju fotografija kao podrške istraživanju, preciznije fotografija je angažirana oko istraživačkih pitanja i koristi se kako bi poticala razgovor s ispitanikom tijekom intervjuiranja. Naime, iskustva mnogobrojnih istraživača pokazuju kako fotografije: a) potiču na razgovor i imaju tendenciju intenzivirati ga; b) evociraju mnogobrojna sjećanja; c) opuštaju atmosferu tijekom intervjuiranja i dr. (Rose, 2010, 239; Glaw et al., 2017, 2, 3). Prema Guell i Oglive (2015, 202) fotografije koje su snimili sudionici istraživanja mogu biti korištene kao »ne-participativna opservacijska metoda« (*non-participatory observational method*) kojom se pomiču i proširuju »etnografske granice« i »nadilaze standardne metodologije temeljene na intervjuu« te na taj način donose neočekivane, bogate i raznolike uvide u iskustva ispitanika.

Ako fotoelicitaciju prenesemo u domenu socioloških istraživanja sreće i dobrobiti razotkrivaju se kompleksna i fluidna značenja svakodnevnih iskustava sreće u različitim kontekstima života. Suojanen (2021, 1) je postavila istraživački inspirativno pitanje o tom kako iz pozicije sudionika istraživanja izgleda sreća na radnom mjestu. S obzirom na to da fotografije *per se* nisu dovoljne za razumijevanje tude perspektive, Suojanen (2021, 2) je istaknula kako je potrebno čuti priče iza fotografija, a svoje je istraživanje opisala kao »istraživanje sa sudionicima«, a ne »o sudionicima« (Suojanen, 2021, 9). Suojanen (2021, 9) je krenula od pretpostavke da »razumijevanje nečega tako neopipljivoga kao sreća« poziva na »uporabu vizualnih podataka zajedno s podržavajućim narativnim analizama«. Kombinacijom fotografija i njihovih interpretacija prikupljenih pomoću polustrukturiranih intervjua dobivena je »sinergija« (Warren prema Suojanen, 2021,

2 *Participant-produced photography* (Guell i Oglive, 2015, 201, 202); *participant-led photography* (Suojanen, 2021, 8).

7) »između vizualnih i narativnih metoda« (Suojanen, 2021, 3), »između slika i riječi« (Suojanen, 2021, 8). Istraživanje je bilo provedeno u tri faze (Suojanen, 2021, 9–11): 1) provedba polustrukturiranih intervjua; 2) sudionici su zamoljeni da tijekom dvotjednoga razdoblja fotografiraju (autentične) trenutke sreće na radnom mjestu i vezane uz svoj posao, pri čemu su svaki dan elektroničkom poštom ili porukom na WhatsApp aplikaciji dobivali podsjetnik da snime slike i pošalju (odmah) istraživaču te da se ne opterećuju kvalitetom slike; 3) organiziran je susret na kojem je istraživačica primjenom metode nestrukturiranoga intervjua poticala sudionike da pomoću fotografija koje su snimili govore o osobnim iskustvima sreće na poslu. Istraživanjem su dobiveni vrijedni uvidi o sreći kao kompleksnom, dinamičnom i prolaznom iskustvu te »kontekstualnoj i socijalno situiranoj prirodi dobrobiti« (Suojanen, 2021, 49).

3.3. Fotoglas

Druga zanimljiva vizualna istraživačka metoda koja ima veliki potencijal u istraživanju dobrobiti na nivou zajednice je fotoglas (*photovoice*). S obzirom na to da se obje metode temelje na uporabi vizualnoga materijala, nisu rijetki slučajevi u literaturi da se fotoelicitacija i fotoglas kao metode izjednačavaju, ali među njima postoji bitna razlika. U slučaju fotoglasa riječ je o »obliku participativnoga akcijskoga istraživanja i participativnoga istraživanja u zajednici [*community-based participatory research*]« (Kile, 2022, 29) ili metodi koja »stavlja kamere u ruke sudionika kako bi im pomogla da dokumentiraju, promišljaju i komuniciraju probleme koji ih zabrinjavaju, istovremeno potičući društvene promjene« (Budig et al., 2018). Kreatorice metode Wang i Burris fotoglas su označile kao »suptilan, fleksibilan proces koji se može prilagoditi participativnim ciljevima, grupama ili zajednicama i svim problemima ili pitanjima kojima se treba pozabaviti« (Romera Iruela, 2023, 62), odnosno »proces pomoću kojega ljudi mogu identificirati, predstavljati i poboljšati svoju zajednicu pomoću specifične fotografske tehnike« (Romera Iruela, 2023, 62). Mnogi istraživači različitih disciplinarnih pozadina ukazuju na prednosti i benefite metode fotoglas (Budig et al., 2018; Jackson i Ronzi, 2021): a) za istraživanje (primjerice prikupljanje važnih i etnografski bogatih vizualnih i narativnih podataka o stvarnim iskustvima); b) za sudionike istraživanja (primjerice osnaživanje, stjecanje novih znanja) i c) za zajednicu (primjerice uspostavljanje komunikacije s lokalnim vlastima, jačanje socijalne inkluzije).

Jackson i Ronzi (2021) su primjenom nekoliko kvalitativnih metoda provele istraživanje na lokalitetu Grange Park, koji karakteriziraju visok stupanj socioekonomske deprivacije te visoka stopa nezaposlenosti i zdravstvenih nejednakosti. Kako bi bilo poboljšano zdravlje i dobrobit stanovnika, pokrenuta je lokalna intervencija vođena od strane zajednice nazvana The Grange (”Farma”), koja potiče angažman i aktivnosti stanovnika te odgovara na njihove potrebe. Jackson i Ronzi provele su istraživanje temeljeno na kvalitativnoj metodologiji i pristupima usmjerenim na zajednicu. Istraživački proces proveden je u pet faza, pri čemu je u svakoj fazi detaljno opisan proces primjene metode fotoglas: 1) inicijalni

sastanak i edukacija sudionika; 2) sudionici su u razdoblju od deset dana snimili (dvanaest) fotografija »objekta, osobe, aspekta« koji predstavljaju njihove »pogled na Farmu« i njezin utjecaj na njihovo zdravlje, dobrobit i pripadnost zajednici; 3) provedba individualnih polustrukturiranih intervjua tijekom kojih su sudionici komentirali svoje fotografije; 4) provedba fokus grupe tijekom koje su sudionici zajednički raspravljali o fotografijama, a nakon toga je provedena participativna analiza podataka; 5) priprema izložbe snimanih fotografija, diseminacija nalaza zajedničke analize i slanje preporuka kreatorima lokalnih politika i nadležnim lokalnim čimbenicima (Jackson i Ronzi, 2021, 786). Kao i u slučaju fotoelicitacije, i u slučaju fotoglasa prikupljeni su bogati i jedinstveni podaci, ali je važno naglasiti poštivanje etičkih načela fotografiranja, preciznije dopuštenja snimanja drugih osoba i poštivanja autorskih prava sudionika koji su snimili fotografije u fazi diseminacije rezultata istraživanja (Rose, 2010, 253–254; Jackson i Ronzi, 2021, 787).

Zaključak

O dobrobiti je moguće misliti gotovo kao o univerzalnoj ljudskoj temi o življenju dobroga života i vrijednosti koja je promišljena i raspravljana u različitim povijesnim razdobljima, društvenim kontekstima te različitim religijskim, filozofijskim, psihologijskim i ekonomskim perspektivama. Bez obzira na univerzalnost u smislu povijesne i kroskulture sveprisutnosti, dobrobit i njezina različita lica poput sreće ne bi trebalo definirati, razumijevati i interpretirati na esencijalističke načine, odnosno ne uvažavajući povijesne, kulturne, socijalne, ekonomske i političke kontekste, kao i važne intersekcionalne perspektive. Rasprave o dobrobiti i sreći zadržat će svoju relevantnost i vidljivost, što je teorijski izazov i istraživačka prilika za sociologiju u smislu širenja tematskoga horizonta, ponovnoga čitanja klasičnoga teorijskoga nasljeđa, nastavljanja razvijanja kritičkih perspektiva, otvaranja novih istraživačkih niša usmjerenih na dobrobit i sreću u svakodnevnom životu, uz razvoj i hrabriju primjenu inovativnih i kreativnih metodologija. I na koncu, bez obzira na različitosti u pristupima, važno je otvoriti se interdisciplinarnim i kroskulturnim suradnjama te transferu znanstvenoga znanja u sferu svakodnevnoga života.

Literatura

- Alexandrova, Anna; Fabian, Mark (2022). *The Science of Wellbeing*. John Templeton Foundation.
- Balasubramanian, Sriram; Cashin, Paul Anthony (2019). Gross national happiness and macroeconomic indicators in the Kingdom of Bhutan. *IMF Working Paper 19/15*. <https://ssrn.com/abstract=3333739> (8.4.2025.)
- Budig, Kirsten; Diez, Julia; Conde, Paloma; Sastre, Marta; Hernán, Mariano; Franco, Manuel (2018). Photovoice and empowerment: Evaluating the transformative potential of a participatory action research project. *BMC Public Health*, 18, br. 432. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5335-7>.

- Carlisle, Sandra; Henderson, Gregor; Hanlon, Phil W. (2009). 'Wellbeing': A collateral casualty of modernity? *Social Science & Medicine*, 69(10), 1556–1560.
- Cieslik, Mark (2015). 'Not Smiling but Frowning': Sociology and the 'Problem of Happiness'. *Sociology*, 49(3), 422–437.
- Cieslik, Mark (2016). *The Happiness Riddle and the Quest for a Good Life*. London: Palgrave Macmillan.
- Cieslik, Mark (2021). Introduction: Developing qualitative research into happiness and wellbeing. U: Mark Cieslik (ur.), *Researching Happiness: Qualitative, Biographical and Critical Perspectives* (str. 1–49). Bristol: Bristol University.
- Cooper, Cary L. (2014). Introduction to wellbeing: A complete reference guide. U: R. Cooper, E. Burton i C. L. Cooper (ur.), *Wellbeing and the Environment* (str. XXVII–XXXIV). Chichester: Wiley Blackwell.
- Diener, Ed (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575.
- Frawley, Ashley (2015). Happiness research: A review of critiques. *Sociology Compass*, 9(1), 62–77.
- Geiger Zeman, Marija; Miletić, Geran-Marko; Topić, Martina (2025). Well-being and gender differences in PR and communication sector in Croatia: Descriptive analysis of interpersonal relationships, work-life (in)balance and experiences of discrimination. U: M. Holy, J. Budak i R. Medić (ur.), *Creativity 360 Degrees: Exploring the Dynamics of the Creative Industries in Southeast Europe* (str. 125–139). Leeds: Emerald.
- Glaw, Xante; Inder, Kerry; Kable, Ashley; Hazelton, Michael (2017). Visual methodologies in qualitative research: Autophotography and photo elicitation applied to mental health research. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1–8.
- Guell, Cornelia; Oglive, David (2015). Picturing commuting: Photovoice and seeking well-being in everyday travel. *Qualitative Research*, 15(2), 201–218.
- Hone, Lucy; Schofield, Grant; Jarden, Aaron (2015). Conceptualizations of wellbeing: Insights from a prototype analysis on New Zealand workers. *NZJHRM*, 15(2), 97–118.
- Jackson, Clare; Ronzi, Sara (2021). Residents' perceptions of a community-led intervention on health, well-being, and community inclusion through photovoice. *Health Education & Behavior*, 48(6), 783–794.
- Jackson, Steven J.; Sam, Michael P.; Dawson, Marcelle C.; Porter, Daniel (2022). The wellbeing pandemic: Outline of a contested terrain and a proposed research agenda. *Frontiers in Sociology*, 7, <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.950557>.
- Jarden, Aaron; Roache, Annalise (2023). What is wellbeing? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12, 20(6), br. 5006, doi: 10.3390/ijerph20065006.
- Jugureanu, Alexandra (2016). A short introduction to happiness in social sciences. *Belvedere Meridionale*, 28(1), 55–71.
- Kile, Mia (2022). Uncovering social issues through photovoice: A comprehensive methodology. *Health Environments Research & Design Journal*, 15(1), 29–35.
- La Placa, Vincent; McNaught, Allan; Knight Anneyce (2013). Discourse on wellbeing in research and practice. *International Journal of Wellbeing*, 3(1), 116–125.
- Layard, Richard; De Neve, Jan-Emmanuel (2023). *Wellbeing: Science and Policy*. Cambridge: Cambridge University.
- Long, William J. (2019). *Tantric State: A Buddhist Approach to Democracy and Development in Bhutan*. New York: Oxford Academic.
- Merriam, Sharan B.; Tisdell, Elizabeth J. (2016). *Qualitative Research. A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Michaelson, Juliet; Mahony, Sorcha; Schifferes, Jonathan (2012). *Measuring Wellbeing: A Guide for Practitioners*. London: New Economics Foundation.

- Romera Iruela, María Jesús (2023). Photovoice and photo–elicitation: Similarities, differences, incorporation and contribution in in–service teacher training. U: Antonio Bautista García–Vera (ur.), *Photographic Elicitation and Narration in Teachers Education and Development, Teacher Education, Learning Innovation and Accountability* (str. 61–75). Madrid: Springer.
- Rose, Gillian (2010). *Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials*. London: Sage.
- Rostamalizadeh, Valiollah; Saliiani, Masoud; Seyyedzadeh, Maryam (2014). Sociological study of well–being: Definition of good quality of life and its dimensions according to the attitude of rural people of Shabestar. *International Journal of Social Sciences*, 4(4), 1–8.
- Royal Government of Bhutan (2012). *The Report of the High–Level Meeting on Wellbeing and Happiness: Defining a New Economic Paradigm*. Thimphu: Office of the Prime Minister.
- Suojanen, Illona (2021). ‘Show me what makes you happy at work’: Visualizing happiness in the workplace. U: Mark Cieslik (ur.), *Researching Happiness: Qualitative, Biographical and Critical Perspectives* (str. 1–49). Bristol: Bristol University.
- Tsuji, Stephen R. J.; Zuk, Alexandra M.; Solomon, Andrew, Edwards–Wheesk, Ruby; Ahmed, Fatima; Tsuji, Leonard J. S. (2023). What is wellbeing, and what is important for wellbeing? Indigenous voices from across Canada. *International journal of environmental research and public health*, 20(17), <https://doi.org/10.3390/ijerph20176656>.
- Veenhoven, Ruut (2008). Sociological theories of subjective well–being. U: M. Eid i R. J. Larsen (ur.), *The science of subjective Well–being* (str. 44–61). London: Guilford.
- Veenhoven, Ruut (2018). The Sociology of Happiness: Topic in social indicators research. U: M. S. Schulz (ur.), *Frontiers of Global Sociology: Research Perspectives for the 21st century* (str. 243–251). Berlin: ISA Research.
- Wiseman, John; Brasher, Kathleen (2008). Community wellbeing in an unwell world: Trends, challenges and possibilities. *Journal of Public Health Policy*, 29, 353–366.

*Toward New Approaches in Research on Various Facets of Well-Being**The Challenge and Potential of Sociological Perspectives**Marija Geiger Zeman**, *Geran-Marko Miletić***, *Mateo Žanić*****Summary*

Well-being is an important and highly visible topic in the academic community and beyond. The paper highlights the challenges of defining, conceptualizing and measuring well-being, as also the lack of consensus in regard to a more precise definition of the term. In the paper, the topic of well-being is positioned in an interdisciplinary, broader historical and cross-cultural context with a special emphasis on reflection and research on well-being in classical and critical sociological theories. It is in this context that different uses and typologies of well-being are presented. Also, the differences between subjective and objective well-being are described, as well as the connection between happiness and health and sustainable development. In the second section of the paper, the focus is on new sociological trends in the conceptualization and research of well-being and on happiness defined as subjective well-being. Particular attention is paid to different forms of ideologizing happiness and to critique on the conceptualization of happiness as an important factor in the consumerist life-style. In addition to new theoretical approaches, also highlighted are the importance of visual methodology and the potential of developing innovative qualitative methods (photo-elicitation, photovoice) and their creative application in the sociological research of well-being and happiness. In conclusion, the relevance of strengthening interdisciplinary cooperation and knowledge transfer are emphasized.

Keywords: well-being; happiness; interdisciplinarity; sociology; qualitative methodology; photo-elicitation; photovoice

* Marija Geiger Zeman, Ph.D., Senior Research Fellow, Ivo Pilar Institute of Social Sciences. Address: Marulićev trg 19/I, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: marija.geigerzeman@pilar.hr

** Geran-Marko Miletić, Ph.D., Senior Research Fellow, Ivo Pilar Institute of Social Sciences. Address: Marulićev trg 19/I, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: Geran-Marko.Miletic@pilar.hr

***Mateo Žanić, Ph.D., Senior Scientific Associate, Ivo Pilar Institute of Social Sciences — Regional Center Vukovar. Address: Josipa Jurja Strossmayera 25, 32000 Vukovar, Croatia. E-mail: Mateo.Zanic@pilar.hr

* This article was written as part of a project called „Transformation of Local Communities in the Republic of Croatia. Global Challenges and Development Potential (LozaRH)“ financed by the European Union Next Generation EU (01/08–73/23–2519–11)